

Життєва криза особистості в період зрілості: гендерний аспект

Наталія Вовченко,

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: vovchenkons@krok.edu.ua*

Вікторія Острова,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: OstrovaV@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0003-3804-8942*

Відсутність в психології єдиного загальноприйнятого визначення як поняття «життєва криза», так і поняття «криза» говорить про складність та неоднозначність цього психосоціального феномену, тільки в своїй сукупності визначення, характеристики, класифікації кризи, надані різними дослідниками, як українськими, так і зарубіжними, дають більш повну, але не вичерпну його картину. Не зважаючи на певну розробленість даної тематики проблема життєвих криз особистості залишається актуальною, зумовленою самим життям, його динамічністю, непередбачуваністю та змінюваністю, а також роллю та впливом на теперішнє та майбутнє людини.

Як показав аналіз, поняття «життєва криза» тісно пов'язано з такими поняттями як «життєві події», «критичні життєві події», «життєві зміни», «життєві втрати», «життєві стреси». В науковій літературі життєва криза розглядається як криза в контексті життєвого циклу (Erikson, 1994) [1], життєвого шляху (Титаренко, 1998) [2], життєвої історії, перехідних етапів життя та етапів життєвих досягнень (Schneidman, 1973) [3], життєвої структури особистості (Levinson, 1986) [4].

В процесі теоретичного дослідження була виявлена відсутність єдності поглядів на структуру кризи та її компоненти, тривалість, процес утворення та чинники, що на нього впливають. В результаті теоретичного дослідження структурних компонентів кризи та процесу її утворення було виявлено, що вразливість як компонент та одна з стадій в процесі утворення кризи впливає на ймовірність її утворення та траєкторію розвитку, результатом якого може бути як спад, так і зростання, крім того було виявлено, що на стадії вразливості за адекватних дій є можливість запобігти кризі або зменшити її жорсткість.

Враховуючи, що термін «вразливість» має достатньо широке застосування в різних галузях науки, в даному дослідженні в рамках магістерської роботи поняття «вразливість» розглядається саме як психологічна, пов'язана із ризиками для позитивної психологічної адаптації, результатом якої в той чи іншій мірі має бути повернення до стану, що передував стресогенній події або обставинам, які її вимагають.

В рамках емпіричного дослідження для отримання даних стосовно наявності досвіду переживання життєвої кризи та задоволеності життям в

різних його сферах розроблено авторську анкету, емпіричні дані свідчать, що поширеність життєвих криз серед жінок, а також їх кількість є вищою, ніж серед чоловіків, це може свідчити про їх більшу вразливість. В той же час частка тих, хто негативно оцінює досвід переживання кризи, пов'язані з ним зміни та наслідки, серед чоловіків виявилася більшою, це також може вказувати на певну вразливість, оскільки позитивний досвід подолання кризи свідчить про позитивну адаптацію, набуття нових навичок копінгу та ресурсів в протистоянні стресорам у майбутньому.

Аналіз емпіричних даних стосовно вікових інтервалів та сфер життя, пов'язаних з кризами, показав, що сфера сім'ї фігурує в усіх трьох періодах дорослості, ранньої, середньої та пізньої і є найпоширенішою, сфера фінансів, сфера міжособистісних стосунків, сфера роботи та кар'єри, сфера духовності пов'язані з періодом ранньої дорослості, а також першою декадою середньої дорослості, сфера здоров'я пов'язана з кризами другої декади середньої дорослості та пізньою дорослістю.

Як показали результати опитування, залученість в сферу сім'ї батьківської, а згодом і власної, може вимагати певних зобов'язань та відповідальності, а також стати джерелом серйозних конфліктів з батьками і наступним уходом із батьківської сім'ї в період входження в дорослість в групі чоловіків та жінок чи з одним з подружжя в період ранньої в групі жінок та середньої дорослості і наступним розлученням в групі і чоловіків, і жінок або необхідністю догляду за важкохворою близькою людиною, батьками або одним з подружжя в обох групах. Сфера фінансів і пов'язані з нею труднощі та зобов'язання, за результатами опитування, актуалізується в період ранньої в групі жінок та середньої дорослості як в групі чоловіків, так і в групі жінок, сфера роботи та кар'єри актуалізується в групі жінок наприкінці періоду ранньої дорослості та першої декади середньої дорослості і в групі чоловіків, і в групі жінок, а також пов'язані з нею конфлікти та втрата роботи, що може свідчити про вразливість цієї вікової групи, яка може мати як внутрішні, так і зовнішні чинники. Актуалізація духовної сфери та пов'язаною з нею кризою в групі жінок в період ранньої та середньої дорослості мала більшу поширеність, ніж в групі чоловіків і відбулася також раніше.

Аналіз даних стосовно задоволеності життям в різних його сферах як складової суб'єктивного благополуччя, що є важливим ресурсом, який впливає на резильєнтність показав, що задоволеність життям в групі жінок нижче, ніж в групі чоловіків, жінки зазначили більшу кількість сфер життя, що потребують кардинальних змін, частка тих, хто потребує кардинальних змін в умовах життя виявилася більшою серед жінок, а тих, хто потребує кардинальних змін в професійній чи іншій діяльності серед чоловіків, ці дві сфери виявилися пріоритетними як в групі чоловіків, так і в групі жінок, що може свідчити про певну вразливість та обмеженість матеріальних або інших ресурсів, пов'язаних як з професійною, так і з іншою важливою для них діяльністю. Серед сфер життя, що потребують кардинальних змін в групі чоловіків та групі жінок також зазначені зміни в якості стосунків, зміни в колі спілкування та зміни в

собі, частка тих, хто потребує в них кардинальних змін в групі жінок виявилася дещо більшою, це також може свідчити про певну вразливість та обмеженість соціальних та особистісних ресурсів.

Результати проведеного в рамках магістерської роботи дослідження свідчать про необхідність подальшого вивчення ролі гендеру в процесі утворення кризи на різних його стадіях та гендерно орієнтованого підходу до заходів, спрямованих на попередження та подолання життєвої кризи особистістю в період її зрілості.

Список використаних джерел

1. Erikson, E. H. (1994). *Identity: Youth and Crisis* (pp. 91-96). W. W. Norton & Company, New York.
2. Титаренко, Т. (Ред.). (1998). *Психологія життєвої кризи*. Київ: Агрпромвидав України.
3. Schneidman, E. (1973). "Crisis Intervention: Some Thoughts and Perspectives." In *Crisis Intervention*, edited by G. Spector and H. Claiborn. New York: Behavioral Publications.
4. Levinson, D. J. (1986). *A conception of adult development*. *American Psychologist*, 41, 3–13.